

כט. כרכים המוקפים חומה

חג פורים ייחודי בכך שהוא נחגג בתאריכים נפרדים, במקומות שונים. ברוב ערי העולם קוראים את המגילה ומקיימים את מצוות החג בי"ד באדר. בערים המוקפות חומה מימי יהושע בן נון ובשושן הבירה מציינים את יום הפורים בט"ו באדר. חלוקה זו, בין ימים שונים ומקומות שונים, מעוררת ייחודיות ותמיהה מדוע חז"ל תיקנו את החג בדרך זו?

בנוסף, התנאי לחגיגת פורים ביום ט"ו באדר נראה כמנותק ממהותו של היום. החג שיסודו בימי ממלכת פרס והתרחש במדינה רחוקה מושפע משאלה האם העיר הייתה מוקפת חומה בימי יהושע בן נון, מדוע?

בפרק זה נבחן את שלבי קבלת חג הפורים ונעסוק בשאלת היחס בין יום י"ד ויום ט"ו. לאחר מכן נבחן מספר שאלות אקטואליות שזכינו להן בימי שיבת ציון ואיחוד ירושלים.

חומות ופרזים

הרמב"ן בתחילת פירושו למסכת מגילה שואל את השאלה שהעלינו לעיל:

אני תמה מאד, מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם לעשות ישראל אגודות במצוה הזו? ... ועוד היכן מצינו בתורה מצות חלוקה בכך, והתורה אמרה תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון!?

בהסבר תקנת חז"ל, הרמב"ן עוקב אחרי המצב ההיסטורי שהיה בתקופה זו:

וכשעיינתי בכתובים נתיישב לי הענין יפה, לפי שהוא דבר ברור שבזמנו של נס זה כבר נפקדו ישראל ועלו לארץ ברשיון כורש ונתיישבו בעריהם. ואע"פ שאמר המן ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים, מ"מ אנשי כנסת הגדולה עם רוב ישראל בארץ היו, ושוב לא עלו מהם אלא מעטים עם עזרא.

הרמב"ן ממשיך ונותן הסבר היסטורי על דרך קבלת החג על ידי חכמים והציבור. בשורות הבאות נציע הסבר דומה, אך שונה במקצת, הנוגע לתהליך קבלת החג תוך התייחסות לאירועי התקופה בארץ ישראל. בדומה לרמב"ן, גם הרשב"א עסק בשאלה זו בתחילת פירושו למסכת מגילה, והביא את הסבר הירושלמי לחלוקת הימים בין כרכים ופרזים:

יש לדקדק, מה ראו חכמים לתלות הדבר ביהושע בן נון, לא היה להם לתלות הדבר אלא בימי אחשוורוש כדברי רבי יהושע בן קרחה דאמר הכי בברייתא כדאיתא בגמ'. ובירושלמי פירשו בה טעמא, דגרסינן התם (א, א) ר' סימון בשם רבי יהושע בן לוי

---

1. יש להזכיר שיש זמנים נוספים שבהם אנשי הכפרים קראו את המגילה לפני יום י"ד כפי שמופיע במשניות בראשית מסכת מגילה, ובמסגרת זו לא נעסוק בדינים אלו שאינם נוהגים בימינו.

חלקו כבוד לארץ ישראל שהיתה חריבה באותן הימים ותלו אותה מימות יהושע בן נון, כלומר דכיון שהוצרכו לחלק זמן המוקפין מזמן הפרזות משום דהני מגנו והני לא מגנו, כדאיתא בגמ' (לקמן ה, ב), אילו תלו הדבר מימות אחשוורוש היתה כל ארץ ישראל כערי הפרזות לפי שהיתה חריבה באותן הימים והיה הדבר גנאי, ולפיכך תלו אותה בימות יהושע כדי לחלוק כבוד לארץ.

התלמוד הירושלמי מסביר כי חז"ל היו קשובים למצב ארץ ישראל בימי המגילה, ורצו לחלוק כבוד לארץ². נראה שאנו מוצאים הדים לתהליך ההיסטורי של קבלת החג במעבר בין מגילת אסתר לדברי חז"ל.

במגילת אסתר אנו קוראים שתיקנו את החג כיומיים:

וּשְׂאָר הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּמַדִּינֹת הַמֶּלֶךְ נִקְהְלוּ וְעָמְדוּ עַל-נַפְשָׁם, וְנוּחַ מֵאֲבִיָּהֶם, וְהָרוּג בְּשִׁנְאֵיהֶם, חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף; וּבִבְזָה לֹא שָׁלְחוּ, אֶת יָדָם. בְּיוֹם שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר, לְחֹדֶשׁ אָדָר; וְנוּחַ, בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר בּוֹ, וְעֵשָׂה אֹתוֹ, יוֹם מְשֻׁתָּה וְשִׁמְחָה. וְהַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוֹשָׁן, נִקְהְלוּ בְּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר בּוֹ, וּבְאַרְבַּעַת עָשָׂר, בּוֹ; וְנוּחַ, בְּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ, וְעֵשָׂה אֹתוֹ. יוֹם מְשֻׁתָּה וְשִׁמְחָה... וַיִּכְתֹּב מֶרְדֳּכָי, אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה; וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל-כָּל-הַיְהוּדִים, אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרֹשׁ הַקְּרוּבִים, וְהָרְחוֹקִים. לְקַיֵּם, עֲלֵיהֶם לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֶת יוֹם אַרְבַּעַת עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר, וְאֵת יוֹם-חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ: בְּכָל שָׁנָה, וְשָׁנָה. (ט, טו-כ)

המנהג הספונטני יצר הבחנה ביום החגיגות בין שושן (ט"ו) ובין שאר ערי השדה (י"ד). מרדכי מצווה את היהודים לשמור את החג במשך יומיים בכל שנה ושנה, ככל סוגי הערים. במגילה מופיע שהציבור קיבל על עצמו את דברי מרדכי:

קִיַּמּוּ וּקְבְּלוּ הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זָרְעָם וְעַל כָּל הַנְּלוּיִם עֲלֵיהֶם, וְלֹא יַעֲבוֹר לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה, כְּכַתְּבָם וְכַזְּמָנָם: בְּכָל שָׁנָה, וְשָׁנָה. (ט, כז)

בדרך דומה מופיע במכתב שכתבה אסתר, שנועד לחזק את תוקף תקנת פורים, וגם מצויין שיש לקיים את ימי הפורים - שני ימים (ט, כט). במגילת אסתר אנו קוראים על מספר התכתבויות בנושא תיקון החג, דבר המעיד על צורך לפעול כדי שחכמי התקופה והציבור יקבלו על עצמם לשמור את החג החדש. מנגד, אנו יודעים כי הציבור קיבלת את החג אך רק כיום אחד, ונוצרה חלוקה בין ערי פרזים ובין ערים מוקפות חומה, כאשר הפרמטר הקובע הוא תקופת יהושע בן נון ולא אסתר המלכה:

כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון, קורין בחמשה עשר. כפרים ועירות גדולות קורין בארבעה עשר; אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. (משנה מגילה א, א)

2. יתכן ובתלמוד הבבלי עולה טעם אחר לחלוקה בין הימים, ראו במאמרו של ד"ר יואל אליצור-מוקפין שאינם מימות יהושע, מכלול א'.

איזהו זמן קריאתה? זמנים הרבה תקנו לה חכמים, שנאמר: "בזמניהם". ואלו הן זמני קריאתה... ולמה תלו הדבר בימי יהושע? כדי לחלוק כבוד לא"י שהיתה חרבה באותו הזמן, כדי שיהיו קוראין כבני שושן, ויחשבו כאילו הן כרכין המוקפין חומה. אף על פי שהן עתה חרבין, הואיל והיו מוקפין בימי יהושע - קורין בט"ו, ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה. (משנה תורה, הלכות מגילה א, ד-ה)

אסתר ומרדכי תיקנו חג על נס שאירע בחוץ לארץ, כאשר באותה תקופה החל חידוש היישוב היהודי בארץ ישראל. מרבית יהודי התקופה לא עלו לארץ, ובדומה לאסתר ומרדכי התבססו והשתלבו בתפקידי מפתח בגלות פרס ובבל. ניתן לשער שקבלת החג כחובה לא עברה בצורה חלקה בקרב חכמי התקופה, ובעיקר בקרב הציבור שחי בארץ ישראל³.

נושא זה עומד ברקע של המגילה, ואף רמוז בה לאורכה. אנו קוראים את המילים במגילה, 'וכלים מכלים שונים' (א, ז) בטעמים המזכירים את חורבן המקדש, כדי לרמז לכך שאנשי הגולה נהגו מכלי המקדש שנבזזו. העיר שושן נקראת 'בירה', תיאור המופיע במקרא רק כלפי ירושלים⁴. ארמון המלך מזכיר את מבנה המקדש, וברקע עומדת השאלה מיהו ה'מלך' האמתי. אנו קוראים על אזור חיצוני בו מותר ללבוש בגדי שק, שהוא מחוץ לארמון המלך - שער בית המלך. ארמון המלך מחולק לשני אזורים, כעין הקודש וקודש הקודשים. רק אנשים מורשים יכולים להיכנס אל הארמון, החצר החיצונה (- רואי פני המלך), אך אינם יכולים להיכנס אל החצר הפנימית. מי שנכנס לאזור זה אחת דתו להמית, אלא אם כן קיבלת אישור מיוחד מהמלך. מבנה זה מזכיר את היחס שבין אזור העיר, עזרות המקדש, הקודש וקודש הקודשים⁵.

גם המינוח פרזים לעומת ערי חומה מופיע בתורה לקראת כיבוש הארץ: "כָּל-אֶלֶּה עָרִים בְּצִרְתָּ, חוֹמָה גְּבוּהָ דְלִתִּים וּבְרִיחַ: לְבַד מְעָרֵי הַפְּרָזִי, הַרְבֵּה מְאֹד" (דברים ג, ה). יתכן והגזירה שווה פרזי-פרזי שמופיעה בתלמוד הבבלי (מגילה ב, ב) קושרת בין דיני המגילה ובין כיבוש הארץ בידי יהושע.

בדרך זו מסכם פרופ' יונתן גרוסמן את שלבי התקבלות החג וחלוקת הימים:

בכך טמון רמז נוסף באשר לזהות המרכז היהודי האלטרנטיבי למרכז היהודי שבשושן שכנראה מסתייג מלציין את יום חגם של יהודי שושן - המרכז היהודי שבארץ ישראל שהתחדש עם שיבת ציון ונאבק על קיומו... מחלוקת פוליטית זו - היכן מרכז העם היהודי - חורגת מגבולות פוליטיים צרים. השאלה האם על היהודים כולם לציין

3. הדים לכך אנו לומדים בטעמים השונים לאי אמירת הלל בפורים, ראו גמרא ערכין דף י, ב.
4. "וְלִשְׁלֹמֹה בְּנֵי תָו לָבַב שְׁלֵם לְשִׁמּוֹר מְצֻתִיד עֲדוּתִיד וְחִקִּיד וְלַעֲשׂוֹת הַכֹּל וְלִבְנוֹת הַבֵּינָה אֲשֶׁר הִכְיִנּוּתִי" (דברי הימים א, כט, יט).
5. ראו בעניין הקבלות אלו בשיעורו של הרב מנחם ליבטאג - 'מגילת אסתר- המסר הנסתר' באתר בית המדרש הוירטואלי; 'באר מרים, פורים', עמודים 88-90.

במיוחד את הצלת יהודי שושן קשורה למתח עמוק שיש בין יהודי ארץ ישראל של תחילת בית שני, שבמסירות נפש עלו לארץ ישראל... ובין המרכז היהודי בפרס...

לאור דבר זה ניתן להבין גם את פשר פיצול חגיגת הפורים לשני ימים: מחד גיסא, מתקבלת הצעתו של מרדכי שלא רק יהודי שושן יחגגו ביום ט"ו, אולם מאידך גיסא מקבלת גם עמדת המרכז הארץ ישראלי, ולא כל יהודי העולם חוגגים במיוחד את יום הצלת יהודי שושן. יתר על כן: גם אותם יהודים שיציינו במיוחד את הצלת שושן, לא ייקבעו על פי 'הזמן השושני' אלא על פי זמן ארץ ישראלי מובהק - על פי זמן כיבוש יהושע בן נון. (אסתר מגילת סתרים, עמודים 244-247)

בין ירושלים ושאר כרכים

תקנת חז"ל קושרת בין נס ההצלה בשושן בימי הפרסים, לארץ ישראל המהווה את ביתו של עם ישראל. העיר היחידה שוודאי קוראים בה בט"ו באדר היא ירושלים, כאשר יש ערים נוספות אשר הינן מסופקות. האם הפרמטר שחז"ל קבעו נועד לקבע את מעמדה של כלל ארץ ישראל או בפרט את ירושלים - האם דווקא ירושלים צריכה לחוגג ביום נפרד?

ראינו שקיימים קשרים רבים בין ירושלים ושושן, כאשר המגילה רומזת אל עיר הקודש והמקדש בלי להזכירה בפירוש. כמו כן, בתקופה זו היהודים ניסו לחדש את היישוב בארץ ישראל, ובפרט בירושלים, ולהחזיר עטרה ליושנה במקדש. גם בימינו מפורסם לכלל הציבור שבירושלים פורים נחגג ביום שונה משאר המדינה, דבר המזכיר לכל את ייחודה של ירושלים.

מנגד, כבר בגמרא מוזכר על מקומות נוספים שקראו בהם בט"ו או במשך יומיים מספק⁶. מדברי הגמרא נראה שאם ידוע שעיר מסוימת הייתה מוקפת חומה בימי כיבוש הארץ אז יש לקרוא בה מגילה ביום ט"ו. כמו כן נחלקו הראשונים האם בערים העתיקות של חוץ לארץ יש לקרוא ביום ט"ו:

כתב הר"ן, דאיכא מאן דאמר דכיון דבמוקפין חומה תלינן ביהושע, דוקא בארץ, אבל בחוצה לארץ אפילו מוקפין חומה מימות יהושע קורין ב"ד, דמה ענין יהושע בחוצה לארץ? אבל בתוספות הביאו ראיה שאפילו בחוצה לארץ קורין בט"ו... אבל הרמב"ן כתב, דמשמע דמוקפין דחוצה לארץ קורין בט"ו... וכן כתב הרמב"ם שכך המוקף חומה מימות יהושע בן נון קורא בט"ו אף אם הוא בחוצה לארץ. (בית יוסף או"ח סימן תרפח)⁷

מכאן נראה שאין ייחוד בירושלים אלא מדובר על הגדרה הנותנת כבוד לכל ארץ ישראל ומקשרת את ימי פרס לכיבוש יהושע. ברם, נראה שמנהג העולם נותן ייחוד לירושלים בנושא זה. כפי שראינו, תהליך התקבלות החג עבר תהליכים שהחלו במנהגים מקומיים,

6. גמרא מגילה דף ה, ב.

7. וראו במאמרו של הרב יואל אליצור, לעיל הערה 2, שמזכיר מנהגים בנושא.

ולאחר מכן התמסד החג בשילוב שבין הנחיות מרדכי ואסתר ובין מנהג העולם והדרך שהציבור נהג בפועל⁸. היחס שבין מנהג הציבור ובין הפסיקה ההלכתית העולה מהספרים, עולה לדין בהיבטים נוספים של פרטי דיני החג, כפי שנראה גם בפסקה הבאה.

ירושלים רבתי

הגמרא במסכת מגילה דנה כיצד מגדירים את גבולות עיר מוקפת חומה:

דאמר רבי יהושע בן לוי כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון כדרך. עד כמה?
אמר רבי ירמיה ואיתמא רבי חייא בר אבא כמחמתן לטבריא מיל. (ב, ב)

הגמרא דנה בשני מושגים: סמוך ונראה. יש בתים הסמוכים לעיר המוקפת חומה, ויש בתים שאינם בסמיכות אך במרחק ראייה. הגמרא קובעת מרחק מיל כמרחק הקובע שייכות, אך עולה שאלה האם מיל נאמר לגבי דין 'סמוך' או לגבי בתים 'נראים'? האם בתים הנמצאים בהר שממול לעיר נחשבים כמוקפים חומה, למרות שהמרחק הוא יותר ממיל?

רש"י מסביר את שאלת הגמרא 'עד כמה' במילים 'חשיב לה סמוך'. זאת אומרת ששיעור מיל נאמר רק לגבי הגדרת סמוך שאינו נראה, אך אם הבתים נראים אז גם במרחק הגדול ממיל הם חלק מהעיר. לעומת זאת נראה שהטור הסביר את הגמרא כאפשרות השניה:

וכן הכפרים הסמוכים להן אפילו אינם נראים עמהם, כגון שהם בעמק, או שנראין עמהם אפילו אינם סמוכין, כגון שהם בהר, ובלבד שלא יהו רחוקים יותר ממיל. (או"ח תרפח)

לשיטת הטור, גם בתים הרואים את העיר המוקפת חומה צריכים להיות במרחק מיל ממנה. הבית יוסף תמה על לשון הטור, וכותב להלכה כדברי רש"י: "וכן הכפרים הנראים עימהם, אפילו אינם סמוכים, כגון שהם בהר. או שסמוכים להם, אפילו אינם נראים עימהם, כגון שהם בעמק. ובלבד שלא יהיו רחוקים יותר ממיל" (תרפח, ב).

בימינו השאלה מתחדשת בעקבות העובדה שהערים אינן מוגבלות לשטח החומה, אלא רוב העיר נמצאת מחוץ לחומות. האם השטח שמחוץ לחומה שווה בדינו לעיר המוקפת חומה, כך שהגדרת סמוך ונראה נמשכת והולכת לפי כל בתי העיר או תלויה בחומה? שיטה אחת סוברת שדין עיר מוקפת חומה נאמר רק לגבי האזור המוקף חומה⁹. שיטה שניה סוברת שכל רצף הבתים הנמשך מהחומה הוא חלק מהעיר, ודין סמוך ונראה נידון מסוף ההרחבה¹⁰.

8. בימינו עולות שאלות נוספות הנוגעות להגדרת ערים נוספות כמוקפות חומה. התפתחות המחקר הארכיאולוגי יחד עם חידוש היישובים היהודים מעורר שאלות חדשות וישנות בנוגע לזמן קריאת המגילה בערי ישראל. נראה שברקע סוגיה זו יש לבחון את המוטיבציה המטוה-הלכתית לחידוש מקומות מוקפים חומה וזאת לאור היחס בין ירושלים ושאר ערי ישראל, ושאלת היחס של מנהג הציבור לחידושים אלו.

9. הרב יחיאל טיקוצ'ינסקי, עיר הקודש והמקדש חלק ג פרק כו.

10. כף החיים תרפח, י.

גישה שלישית סוברת שאם יש הפסקה בין בתי העיר הרי שהרצף נגמר והבתים בהמשך העיר אינם נחשבים כחלק מהעיר המוקפת חומה¹¹.

שאלה זו הינה רלוונטית בשכונות החדשות של ירושלים ונחלקו בה גדולי הדור הקודם, הרב שלום משאש והרב עובדיה יוסף בשנים תשד"ם-תשמ"ה¹². בין הרבנים התנהלה חלופת מכתבים, כאשר בתשובות עולים השיקולים המרכזיים אך מסתתר בהם רובד נוסף כפי שהרב עובדיה יוסף רומז:

והאמת אגיד שיכולתי להשיב לו דבר דבור על אפניו, אלא שידוע ידעתי שבדברי לא יסוג אחר מדעתו הנחרצת שתושבי רמות יעשו את הפורים ביום ט"ו כמנהג ירושלים, וכמו שכתב בעצמו שלא ראה בתשובתי מה שיחזיר אותו מסברתו, וזהו ענין הבדלי גישה בהוראה. ואכמ"ל.
(שו"ת יביע אומר ז, או"ח נט)

הרבנים משאש ויוסף נחלקו בגישתם בדרך פסיקת הלכה, דבר שבא לידי ביטוי במחלוקות מגוונות וגם בנושא זה¹³. בשורות הבאות נסכם את נקודות המחלוקת בין הרבנים, ולאחר מכן נציג היבט נוסף להבדלי הגישות ביניהם בנושא זה.

מנהג המקום: הרב משאש מסביר שקיים כבר מנהג קבוע שקוראים בכל שכונות ירושלים ביום ט"ו באדר. הרב עובדיה יוסף כותב שמדובר על מציאות חדשה ולכן לא שייך לקבוע שקיים מנהג, וגם אם יש שנהגו בדרך זו אין זה מנהג של תלמידי החכמים המקשיבים לפסקיו. בתשובתו הוא כותב שהמנהג של בני תורה הדריים בשכונת רמות הוא לקרוא את המגילה ביום י"ד והם הקובעים לענין המנהג.

דעות בפסיקה: הרב משאש פוסק כדעת השולחן ערוך שבמקומות הנראים אין תנאי של מרחק. הרב עובדיה יוסף פוסק כדברי הרמב"ם¹⁴ והטור, ולפי הבנת החיד"א שלא כלשון השולחן ערוך ומצריך מרחק הקטן ממיל.

גבולות העיר: הרב משאש מסביר שהשכונות שהן חלק מהעיר, וכל העניינים המנהלתיים ודתיים הם תחת אחריות עיריית ומועצה הדתית ירושלים, נחשבות כחלק מהעיר. הרב עובדיה יוסף מדמה את הדיון ההלכתי בנוגע לגבולות העיר לדיני תחום שבת, כאשר הגדרה ההלכתית של העיר נפסקת כאשר אין רצף של בתים. הרב עובדיה יוסף חושש לשיטת הרב טיקוצינסקי, והרב משאש כותב שלא חששו בדורות קודמים לדבריו. כמו כן, לשיטת הרב עובדיה יוסף העובדה שיש עירוב אחד לירושלים ולשכונות המקיפות אותה אינה משפיעה בנוגע למגילה.

11. חזון איש סימן קנא, קנ"ג; הרב צפי פסח פראנק מקראי קודש פורים סימן כג; וראו באריכות בפסקי תשובות או"ח סימן תרפח.

12. שו"ת שמ"ש ומגן או"ח סימנים נא-נב; שו"ת יביע אומר חלק ז, או"ח נח-נט.

13. ראו דוגמאות בספרי 'מסיני ועד ימינו' עמודים 190-193.

14. כך משמע מפשט דברי הרמב"ם בהלכות מגילה א, י. וראו בדברי הרב נחום רבינוביץ בפירושו יד פשוטה שמסביר את דברי הרמב"ם כשיטת רש"י.

הליכה ונסיעה: הרב משאש מעלה סברה שמרחק מיל מבטא קרבה, וכיום כאשר אנשים נוסעים ממקום למקום אז המרחק אינו דווקא מיל - "דהואיל וקרובה מיל, אין ישיבתה בנחל או בראש ההר מונעתה להיות רגילים תמיד אנשים של זו בזו ושל זו בזו כל היום... דנראית כעיר אחת חלוקים במנהגים אלו מאלו... מכל האמור, מוכח שמשערין במכונית, וגם בשם היא נקראת שכונת ירושלים, מוכח שהיא טפלה לה, וגם רוב אנשי השכונות עובדים בתוך ירושלים...". הרב עובדיה יוסף כותב שהגדרת מיל נקבעה על ידי חז"ל ו"אין לנו לשנות השיעור לפי תנאי התחבורה של היום, אלא נשאר השיעור במהלך רגלי כמחמתן לטבריה".

חשש הלכתי: הרב משאש חושש לעבור על איסור "לא תעשו אגודות אגודות" שהוא לחלק מהשיטות איסור דאורייתא. הרב עובדיה יוסף חושש לאמירת ברכה לבטלה בכך שיקראו את המגילה ביום ט"ו, כאשר ביום י"ד יוצאים לכל השיטות.

הרב משאש מציג 'עקרון על' של ראיית ירושלים כעיר שלמה עם אחידות הלכתית:

וכל כמה שנמצא לייחד את כל ירושלים לגוש אחד ולחטיבה אחת הוא הטוב והנכון, ובפרט שכבר נהגו כן הרבה שנים, והוא מיוסד על פי הדין הברור. (סימן נא)

וזהו כבוד והדר ותפארת ירושלים תוב"ב, שתתפשט כל מה שתוכל, ותהיה אגודה אחת, ובפרט שכבר נתפשט המנהג זה הרבה שנים ועוף לא צוות... (סימן נב)

כפי שראינו בתחילת הפרק, מגילת אסתר ותקנת כרכים המוקפים חומה קשורים ישירות למעמד ירושלים בימי אחשוורוש לעומת ייעוד העיר לדורות. הרב משאש רואה חשיבות רבה בשמירת מעמד מיוחד של ירושלים בנוגע לתאריך קריאת מגילת אסתר, ובאחדות השכונות החדשות של העיר.

הרב עובדיה יוסף מעמיד בקדמת הבמה שיקול אחר:

הצד הנוטה יותר הוא שיקראו ב"ד, הא ודאי שיוצאים ב"ד, ואם כן למה לנו לדחוק עצמנו כל כך ולהורות שיקראו ביום ט"ו בברכות, ולהכניסם בספק ברכות לבטלה...

השיקול ההלכתי של הרב עובדיה יוסף קשור לשיטתו בנוגע לחומרת אמירת ברכה לבטלה, והעובדה שלכל השיטות ניתן לצאת ידי חובה ביום י"ד. הדיון ההלכתי נובע מדמיון לנושאים הלכתיים אחרים, והיצמדות לתקדימים בנושאי עירוב, והוא פחות דן בהקשר של דיני מגילה ושינויי הזמן. לאור כך הרב יוסף רואה יתרון ביציאה ידי חובה על פי כל הדעות, ללא התייחסות לשאלות מעמד ירושלים וההשפעה שתיווצר בעקבות הפרדה בתאריך החג. שאלות בנושא זה עולות אחת למספר שנים¹⁵, אך נראה שהמנהג המקובל הוא לשמור

---

15. בנושא זה עסק הרב שלמה עמאר בתקיפות לקראת חג פורים בשנת תשע"ה (קונטרס 'דברי שלום ואמת'), כאשר העמידו קרוואנים בין שכונת רמות מרכז העיר ירושלים בניסיון לשנות את המציאות ואת ההלכה גם לשיטות הדורשות רצף בתים מלא.

על ירושלים מאוחדת ולקרוא בכל שכונותיה ביום ט"ו¹⁶. ויפים הדברים המסיימים את תשובתו של הרב יעקב אפשטיין בנושא:

לפי הבנתי בניגוד לפסקו של הפסקי תשובות כדעה האחרונה, הציבור - פסק כדעה השניה ועוד הוסיף עליה שכל מקום שכונה אף אם יש מרחק מיל מהשכונה הקיצונית, כל מקום שראה עצמו כחלק מירושלים אף אם לא היה נראה קראו בו רק בט"ו ולא קראו ב"ד.

בפתיחת פרק כז (ח"ג של עיה"ק והמקדש) כתב הרב טוקצ'ינסקי: "יפה אמר הרב הגאון ר' חיים זוננפלד זצ"ל כאשר נשאל מבית היתומים דיסקין כיצד ינהגו שם בקריאת המגילה? השיב ואמר להם: 'מבלי אומר דעתי בהחלט ומבלי גם אומר שדעתי נוטה כי קריאת המגילה אין לה ענין לנתינת עיבורים לעיבורים יודע אני שאין יושבי השכונות חפצים להיבדל מאנשי ירושלים, נפשם שוקקה להיקרא בני ירושלים לכל עניני העיר, כי על כן משער אני שלמעשה תקראו גם אתם בט"ו'. בדברים האלה קלע אמנם הגר"ח זוננפלד זצ"ל לנפשם ורצונם של התושבים שאין לבם להנתק מירושלים הקדושה גם בנוגע לפורים. אבל אין אמרה זו קולעת גם להלכה שאיפה לחוד והלכה לחוד".

ונראה שאמנם נהגו לא מצד תפיסה הלכתית ונימוקים הלכתיים (שנותנים סמוך לסמוך ועיבורה של עיר וכד'), אלא משום: 'קול המון כקול שדי' וברור להם שהם מתגוררים בירושלים על כל דיניה. ונראה שכן ראוי לנהוג בדורנו עם כל השאלות של הפוסקים. (חבל נחלתו כ, ל)

אחרית דבר

זכינו שחג פורים מגיע פעמיים בשבוע, בערים שונות. הלכה זו קבעה תקדים הלכתי של חוסר אחדות במועד החג בין ציבורים שונים. דבר זה נקבע על ידי חז"ל ובעקבות מנהג הציבור ותהליך התקבעות הלכתי שארך כנראה מספר שנים ואולי דורות. חז"ל יצרו קיום הלכתי מורכב, המשמר את טעם תקנת החג יחד עם הייעוד של עם ישראל בארץ ישראל, למרות שהוא לא הגיע לידי שלמות בימי אסתר ומרדכי.

השאלות ההלכתיות הנוגעות לפרטי ההלכות היו כהלכתא למשיחא במשך שנים רבות והתחדשו בימינו בזכות תקומת ישראל בארצו. בשאלות אלו, הנוגעות להתרחבות העיר ירושלים, אנו מוצאים מספר שיקולים שאינם קשורים ישירות לחג פורים:

16. דיון נוסף מתקיים בנוגע ליישובים שאינם חלק מהעיר ירושלים אך ירושלים נראית מהם, והם אף מחוברים בעירוב חצרות עם ירושלים. ראו בנושא זה בספרו של הרב סיני אדלר - 'דבר סיני', עמודים צו-צט; הרב משה הררי, מקראי קודש פורים.

- משקל מנהג הציבור בקביעת הלכות פורים.
- שיקולים ערכיים הנוגעים לאחדות העיר ירושלים.
- עקרונות הלכתיים רחבים מול חשש לברכה לבטלה.
- יחס בין דברי הפוסקים וההנחיה ההלכתית ובין פסוקי המקרא ובין מנהג הציבור.

